

Hrvaška zgodovina 19. st. (1848-1914)

Predava: dr. Mario Strecha

Za razvoj Hrvaške sta pomembna predvsem 2 procesa:

1. nacionalna integracija – oblikovanje naroda kot moderne nacije
2. modernizacija – pomemben proces za razvoj meščanstva v deželah, kjer ni bilo pospešene industrializacije. Razvoj industrializacije namreč ni dovolj hiter za razvoj meščanskega razreda kot v zahodni Evropi.

BORBA ZA AVTONOMIJO V OKVIRU HABSBUŠKE MONARHIJE OZ. OGRSKE

LETA 1102 Hrvaška vstopi v okvir Ogrske, znotraj nje pa Hrvaška in Slavonija dosežeta, da obdržita avtonomijo plemstva. Ta se izraža v institucijah županij, sabora, županijskih skupnosti, v okviru katerih ima plemstvo pravico do odločanja v določenih stvareh. Ta avtonomija je majhna.

Namen Habsburžanov oz. Jožefa II. je uvesti enakopraven položaj vseh v monarhiji. Zaradi ugovora ogrskega plemstva, uporov na Nizozemskem ter turških vojn Jožefovih reform ni mogoče uvesti, in določeni deli monarhije imajo ponovno določeno stopnjo avtonomije.

Leta 1848 ogrski nacionalizem doseže vrhunec, hrvaško narodno gibanje pa se razvije kasneje. Začetke ima v 20. letih, šele od 1835 pa lahko zagotovo govorimo o hrvaškem nacionalnem gibanju, ki skuša rešiti hrvaško nacionalno vprašanje. To gibanje predstavlja nevarnost za Ogrsko prav zaradi lastne avtonomije z že obstoječimi oblikami državnosti (sabor...).

Ogrska je večnacionalna in multi-konfesionalna država, vendar so Madžari kulturno in ekonomsko najrazvitejši. Zato skušajo Ogrsko razviti v madžarsko nacionalno državo. Septembra 1848 se začne vojna med Ogrsko in Hrvaško, pomembno vlogo pa igrajo nacionalna gibanja. Eden od vodij hrvaškega preporoda je grof Janko Drašković, ki leta 1832 izda Disertacijo. Gre za predlog hrvaškega plemstva na skupnem saboru, in sicer želijo uveljavitev gospodarskih reform za razvoj kmečkega prebivalstva. To je tudi prvi spis napisan v stokavščini kot knjižnem jeziku, ki se počasi uveljavlja. Drašković poda tudi idejo o združitvi Hrvatov, Slovencev in Bosancev v celoto, ki bi imela svojo vlado in določeno avtonomijo. Vendar v spisu ni natančno opisanega političnega programa, ampak zgolj predlog.

Zgodovinarji danes ugotavljajo prav iz Disertacije glavne vzroke, da hrvaško narodno gibanje pred letom 1848 ni bilo uspešno. Vzrok leži v tem, da Hrvati nimajo moči, a skušajo uveljavljati reforme, ki bi ukinile plemiško oz. pokrajinsko avtonomijo. Madžari že med tem razmišljajo o odcepitvi od Habsburške monarhije, s tem v zvezi pa skušajo tudi Hrvati pridobiti avtonomijo. Pri tem je pomemben Metternichov absolutizem, ki na Madžarskem daje vtis, da nima nobenega vpliva.

Obe strani se stalno prepirata, vrhunec pa pride leta 1848, ko se iz obeh strani, zahvaljujoč marčni revoluciji, artikulirajo zahteve za rešitev hrvaškega nacionalnega vprašanja. Težave nastanejo, ker so si zahteve nasprotujoče, čeprav izhajajo iz istih konceptov.

Madžari namreč zahtevajo samostojnost in ne personalne unije, isto pa želijo Hrvati. Če pa bi Madžari dobili samostojno vlado, bi jo morala dobiti tudi Hrvaška, ki pa bi jo morali prej še teritorialno določiti in družbeno združiti (deli današnje Hrvaške so bili namreč v več državah).

Ne na Hrvaškem, ne na Madžarskem narodni gibanji nimata možnosti uresničiti nacionalnega programa. Dunajski dvor se po revoluciji vrne k absolutizmu, ki traja do

silvestrskega patenta, ko je oktroirana ustava ukinjena. Vendar to obdobje absolutizma ni statično. Reforme Bachovega absolutizma – neoabsolutizem:

- približati Habsburško monarhijo po razvitosti zahodni Evropi. To pa ni mogoče, dokler se ne ukine družbeni absolutizem. Še vedno pomembne fevdalne strukture v družbenem in ekonomskem smislu zaustavljajo monarhijo predvsem v zunanje-političnih ambicijah. Predvsem z Lombardijo in Benečijo Habsburžani nadzorujejo celoten Apeninski polotok, vendar se ta dva dela monarhije osamosvajata.
- Želi dominantnost v Nemčiji. Po Napoleonu nastane konfederacija 39 držav in svobodnih mest, ki so povezane, vendar ne sestavljajo državo. Ta konfederacija nastane na teritoriju, ki je postal del Habsburške monarhije s pridobitvijo ozemelj okoli dinastičnih ozemelj. Dejstvo, da gre za Nemško konfederacijo pa daje Habsburžanom navidezno pravico, da se imenujejo za nemške cesarje. Kljub temu po Napoleonu ostaja vprašanje, kako združiti prostor pod okriljem monarhije. Ker pa ozemlje želi nadzorovati tudi Prusija, pride do vojne. Pojavi se vprašanje integracije Nemčije: po velikonemškem konceptu (Habsburška vizija) ali po malonemškem konceptu (Pruska vizija).

Neoabsolutizem skuša ustvariti meščansko družbo, vendar ne na temelju fevdalne družbe. Poskus ustvarjanja take družbe pa ne uspe zato, ker so strokovnjaki za model uporabili najrazvitejše dele monarhije. Te reforme na Hrvaškem in v ostalih zaostalih delih monarhije niso delovali in rezultatov ni bilo. Obdobje 50. let je Hrvaško vseeno močno spremenilo, saj so ukinili največji del fevdalnih struktur, hkrati pa postavili temelje za razvoj meščanske družbe, ki je po letu 1860 ponovno dobila nacionalni interes.

Reforme Franca Jožefa so bile neuspešne, ker je bila Hrvaška finančno šibka. Reforme so namreč izpraznile državno blagajno, in leta 1859 je bila monarhija na robu bankrota. Odločilen je bil tudi poraz leta 1859 na italijanskem bojišču, po katerem monarhija izgubi Lombardijo, ki je bila zelo razvita. Pomemben faktor pa je bilo tudi notranje nezadovoljstvo, ki se je sprva reševalo s policijskim aparatom, ki pa množic ni mogel več nadzirati. Leta 1859 se čuti vrenje oz. težnja narodov, ki od monarhije zahtevajo naj se absolutizem ukine. Reforme absolutizma pa odgovarjajo le avstrijskemu delu, ki je najrazvitejši, Nemčija pa dobi nadomestilo z apolitično podreditev v avtonomiji pri gospodarstvu.

V 60. letih 19.st. se situacija spremeni in nastajati začne prostor, v katerem reformno gibanje vodi meščanstvo, vsaj teoretično. Reforme je sicer nemogoče uvajati, saj je pred tem potrebno rešiti vprašanje, kako urediti monarhijo. Najboljša rešitev pa ne obstaja, saj hočejo Madžari in Hrvati najprej rešiti cilje oktobrske diplome in februarskega patenta, predvsem del, ki zagotavlja, da bo monarhija nekakšna federacija zgodovinskih pokrajin, ki bi uživale avtonomijo. Stopnja avtonomije je nasprotno, še nižja.

Franco Jožef se tako odloči obdržati Schmerlingov centralizem, ki pa ponovno iz ekonomskih razlogov odgovarja le avstrijskemu delu monarhije.

Rešitev je bilo potrebno najti predvsem po letu 1866, ko Habsburška monarhija izgubi vojno s Prusijo in je izločena iz Nemške federacije. Franco Jožef sprejme madžarske politične zahteve, nastane Avstro-Ogrska, ki pa monarhijo transformira v dvojno državo, znotraj katere pa ima Hrvaška še vedno določeno stopnjo avtonomije → Hrvaško – Ogrska pogodba iz leta 1868. na saboru leta 1861 po zlomu neoabsolutizma Hrvati formulirajo stališče, ki predpostavlja veliko večjo avtonomijo, kot jo leta 1868 res dobijo. Težava pa je bila na Dunaju, ne na Ogrskem.

Položaj Hrvaške je s tem definiran in se ne spreminja do konca obstoja Habsburške monarhije. Temelj je Hrvaško-Ogrska pogodba iz leta 1868, ki Hrvaški da avtonomijo v notranji upravi, sodstvu, šolstvu in cerkvenih vprašanjih. Odločujoč dejavnik za Hrvaško je dejstvo, da nima finančne samostojnosti, saj gre dobiček od davkov v skupno blagajno, ta denar pa se investira v prostor ožje Madžarske. S tem pride tudi do krepitve madžarskega meščanstva in njene politične moči. Nasproti madžarskemu meščanstvu pa hrvaško meščanstvo ravno tedaj potrebuje pomoč države, in ta odsotnost pomoči je odločujočega pomena za zaustavitev razvoja hrvaškega meščanstva in njenih nacionalnih interesov.

Hrvaške opozicijske stranke:

- Narodna stranka → močna v 60. letih 19. st.
- ?? → zahteva popolnoma samostojno hrvaško državo, odpor pa ima pomen dokler je bil dualizem še nestabilen.

Ko se dualizem stabilizira in na Madžarskem nastane močna liberalna stranka, ki meni, da je potrebno ostati znotraj dualizma, le-ta začne okoli leta 1875 dobro funkcionirati in odpor postane kontraproduktiven.

REVOLUCIJA 1848, HRVAŠKO NARODNO GIBANJE

Dogajanja ni mogoče razumeti, če se ne obravnava zraven tudi dogajanje v Habsburški monarhiji in na Ogrskem.

Madžarska revolucija

Madžarsko narodno gibanje teži k odcepitvi od avstrijskega dela Habsburške monarhije, kar pa pomeni, da se v okviru Ogrske odceplja tudi Hrvaška.

Leta 1847 nastane Opozicijska stranka, ki predstavlja opozicijo Konzervativni stranki. Program najbolj govori o odnosu Madžarske do revolucije, napiše pa ga Ferenc Deák – Deklaracija opozicije.

Madžarsko plemstvo in meščanstvo se odloča o rešitvah, ki vodijo k ukinitvi fevdalizma, nastanku meščanske družbe in osamosvojitvi Madžarske. Pri tem naj bi prišlo do formiranja samostojne vlade in države osnovane na modernih načelih. Ves čas pa se je pojavljalo vprašanje, kdaj začeti vršiti pritisk na avstrijski del monarhije.

Marca zaseda ogrski sabor, ki pa ne kaže odločnosti do samostojnosti. Po Kossuthovem govoru pa pride do hitrejšega dogajanja. V govoru Kossuth namreč opozarja zastopnike, da je treba v vsakem primeru sprejeti zakon, s katerim bodo razgradili fevdalni sistem in uvedli ustavo. Gre za osnutek modernega parlamenta in vlade, ki bi bila temu parlamentu odgovorna.

13.3. pade Metternichov režim, novica pa pride že naslednji dan do Pešte. Isti dan madžarski sabor naroči delegaciji naj od vladarja zahteva samostojno vlado. Po zaslugi Mlade Madžarske (plemiška inteligenca) pride do sestave 15. točk, ki predstavljajo vse težnje madžarskega reformnega plemstva opozicijske stranke: svoboda tiska, imenovanje parlamentu odgovorne vlade, ki bi redno zasedala v Pešti (ne Požunu, dan. Bratislava), enakost pred zakonom ne glede na versko ali nacionalno pripadnost, uvedba narodne vojske, narodne banke, ter razširitev Ogrske oz. združitve Erdelja in Ogrske.

Namestniški svet sprejme vse zahteve, saj nima druge rešitve, glede na to, da je bila revolucija tudi na Dunaju. Pristali niso le na preselitev sabora v Pešto, kot bodočega glavnega mesta.

Na Dunaju ugotovijo, da morajo pristati na vse zahteve madžarske vlade in pride do njenega uradnega oblikovanja. Na čelu vlade je Lajos Kossuth. Delegacija se vrne v Pešto, kjer se ukvarja s sprejemanjem serije zakonov med 21.3. in 11.4. , pri čemer se oblikuje x+y+ samostojna, ekskluzivno madžarska nacionalna država. V tem obdobju nastane tudi aprilski ustava oz. temeljni zakoni glede vprašanj družbenega, nacionalnega in političnega življenja, predvsem na škodo drugih, nemadžarskih narodov. V aprilski ustavi le madžarski narod definirajo kot nosilca ogrske državnosti – le Madžari so političen narod in vsi prebivalci so Madžari. S tem ukinjajo pravice nacionalnih skupnosti zaradi česar pride do težav in nasprotovanja drugih narodov.

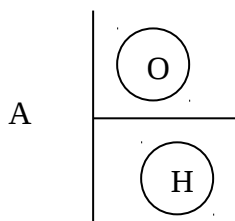
V času marčne revolucije na Hrvaškem ali v Pešti ni nobene politične institucije, ki bi predstavila stališče Hrvatov. Tudi sabor ne zaseda, saj ga more zbrati ban, ki pa ga že 2 leti ni, medtem ko njegovega namestnika ni v državi. Glavna politična stranka, nosilci hrvaškega narodnega gibanja (Narodna stranka), se skuša odzvati na nastalo situacijo. Dunaj je bil namreč vedno posrednik med Hrvaško-Madžarskimi spori. Hrvati so se zato zavedali, da če pridejo pod Ogrsko, da jim ostane le še kapitulacija, zato so vztrajali pri ohranitvi monarhije.

Narodna stranka reagira tako, da skuša izpodriniti banski stol, in zato se Jelačić postavi v vlogo bana. Jelačić se zdi figura, ki bi bila v danem trenutku prava, saj je oficir, polkovnik. Poleg Narodne stranke pa se za hrvaško avtonomijo bori tudi Ljudevit Gaj, ki posreduje v Gradcu, nato še na Dunaju. Po sestankih se Gaj vrne na Hrvaško, kjer Narodna stranka pripravlja zbor narodne skupščine, ki bi zamenjala sabor. Pred tem pa je zagrebški magistrat že 17.3. poslal delegacijo na Dunaj, ki zahteva naj cesar čim prej ukaže sklic sabora. Hkrati zahtevajo tudi teritorialno zaokroženost in povezavo Hrvaške z Avstrijo.

Narodne zahteve Hrvati izdajo 25.3.1848 v 30. točkah, ki so jih sprejeli na veliki skupščini. Zahteve so sorodne madžarskim: osamosvojitvev, ukinitvev fevdalnih odnosov, popolna hrvaška avtonomija in ureditev položaja Hrvaške znotraj Habsburške monarhije.

Hrvati so izhajali iz teze, da če Ogrska dobi samostojno vlado, jo morajo tudi sami, ta vlada pa bi skupaj s parlamentom reševala vsa notranje-politična vprašanja. Pomembno pri tem pa je zavlačevanje, s čimer se hrvaške zahteve ne mešajo z madžarsko integriteto, ampak je celovitost Habsburške monarhije samoumevna.

To je prvi korak proti zahtevi, da se monarhija spremeni v fevdalno državo, v kateri bi bili Hrvaška in Ogrska enakopravni članici, kljub temu, da to ni nikjer direktno omenjeno. O ostalih nacionalnih federativnih enotah se ne govori.

Aprila pride do sporočil o nestrinjanju Srbov iz J Ogrske, saj ne sprejemajo ideje o madžarski nacionalni državi.

Ko pride Jelačić 18.4. v Zagreb, izda razglas, s katerim prekinja vse hrvaško-ogrske odnose. Kot ban ukaže vsem hrvaškim institucijam naj ne sprejemajo nobenih zahtev, ki prihajajo izven Hrvaške, ampak naj se obrnejo direktno nanj. S tem je Hrvaška uspela dobiti samostojnost, ki jo je obdržala do jeseni 1849, ko je bila tudi na Hrvaškem razglašena oktroirana ustava in ukinjena vlada. Zemlja je postala last kmetov, izguba zemlje pa se je nadomestila na račun države. To potrjuje urbarialni zakon.

Med pripravami na volitve so se 15.5. v Sremskih Karlovcih zbrali Srbi, ki so izpostavili svoje zahteve: teritorialna avtonomija Vojvodine (nastane Vojvodina Srbska). S tem je še ena skupnost izdala zahtevo po teritorialni federativnosti in izrazila hkrati pripravljenost, da se v državno-pravnem smislu poveže s Hrvaško v duhu ilirizma. Znotraj Habsburške monarhije nastajajo politične enote, ki združujejo J Slovane (Slovence kasneje omeni hrvaški sabor).

Nekaj dni kasneje nastane osnutek samostojne hrvaške vlade – bansko viječe – to je moderna vlada s 6 oddelki: notranja politika, vojska, finance, šolstvo, cerkev in pravosodje. Ta vlada deluje do uvedbe oktroirane ustave 1850.

Ekipa hrvaških ministrov je zelo ambiciozna in želi izvesti modernizacijske reforme na veliko področjih javnega življenja, mdr. Ukinitvev fevdalnih institucij. Zakon je bilo sicer lahko uvesti, ampak je bilo reforme težje izvesti. Vse je tako ostalo na stopnji projektov.

Istočasno nastane tudi posebno telo okoli bana, in sicer je naloga tega posebnega odbora, da se ukvarjajo z vprašanji odnosa z Avstrijo in Ogrsko. Kljub temu zahteve Hrvaške ostanejo federacija in ne popolna samostojnost.

15.11.2005

Gaj dobi nalogo biti na čelu odbora, ki ureja razmere med Hrvaško in Ogrsko. Program 30. točk v celoti predstavlja meščanski liberalni program, na kakršnega je Hrvaška lahko ponosna. Kasneje se v historiografiji pojavijo različne interpretacije, ki ga skušajo prikazati slabšega od ostalih nacionalnih programov. Izhaja iz dejstva, da se hrvaško gibanje z orožjem bori proti madžarski revoluciji in proti oktobrski revoluciji. Slednja, kot nemška revolucija, predstavlja nevarnost za Hrvaško, in Hrvaški očitajo zaostajanje za preostalo Evropo. Negativnemu ocenjevanju je pripomogla tudi Marxova ocena dogajanja leta 1848, ki pa situacije sploh ni razumel in jo je ocenil kot protirevolucionarno – taka je z madžarskega vidika, ker so Madžari v revoluciji sodelovali.

Po odobritvi 30. točk v narodni skupščini so Jelačića imenovali za bana, Kulmer pa ga je pozval naj pride na Dunaj zato, da bo prevzel bansko čast. Kot vojak (polkovnik) v Vojni krajini je bil zelo primerna oseba za vrh izvršne oblasti, saj so se Avstrijci zavedali, da je tako vedno mogoče Hrvaško angažirati za svoje vojaške podvige, prav tako pa je vojska Vojne krajine negovala veliko lojalnost do Habsburške dinastije.

Za bana je bil imenovan pred cesarjem, vendar ne v prisotnosti madžarskega ministrskega predsednika. To je bil signal podpore dunajskega dvora hrvaškemu gibanju proti Madžarski. Hrvaške nacionalne zahteve so služile Avstrijcem kot sredstvo za spodkopavanje madžarskega nacionalizma, ki pa je bil najmočnejši v monarhiji.

[Do krize dualizma pride v 2/2 90. let, ko se začnejo notranji spori v madžarskem in avstrijskem delu monarhije. Madžarska opozicija zahteva personalno unijo, zato se ne ve ali bo monarhija obstala in v kateri obliki.]

Jelačić po imenovanju pride v Zagreb in pošlje dopis vsem oblastem na Hrvaškem, s katerim prekinja vse odnose z oblastnimi organi na Ogrskem. S tem pride do formalne prekinitve državno-pravnih odnosov dokler na Hrvaškem ni razglašena oktroirana ustava, torej od aprila 1848 do marca 1849. v tem obdobju Hrvaška ustvari avtonomijo, čeprav ji ta ni priznana.

25.4.1848 Jelačić podpiše razglas, ki ga pošlje vsaki občini, in s katerim prepove tlako in osebno odvisnost vseh podložnikov. To je bilo v skladu z ogrskim zakonom, edinim pri sestavi katerega so sodelovali tudi Hrvati. Sicer pa sam razglas v praksi ni ukinil fevdalnih odnosov. Sabor sprejme zakon, ki načeloma ukinja fevdalne odnose, ampak se to v praksi ni uresničilo do uvedbe neoabsolutizma oz. 50. let 19. st., ko so kmetje postali lastniki zemlje.

Sredi maja se začne situacija zapletati. Romuni z Erdeljem se zavzemajo za avtonomno enoto znotraj Ogrske, srbsko gibanje na južnem Ogrskem daje enake zahteve. V Sremskih Karlovcih se zbere skupščina Srbov, ki zahtevajo formuliranje Vojvodine Srbske in njeno povezavo s Hrvaško v državno-pravnem smislu v eno skupnost, neodvisno od ogrske vlade.

18. maja 1848 Hrvaška formulira lastno vlado, t.i. Bansko viječe, s 6 ministrstvi oz. odseki. V nastanku nove vlade se vidi avtonomija Hrvaške, ki je bila realizirana s pomočjo dogodkov v monarhiji. Odseki so se delili na: notranje zadeve (uprava), vojska, finance, pravosodje, šolstvo, cerkev. Finance so imele poseben pododsek trgovine in prometa. To je bila široko zamišljena avtonomija, ki je bila zastavljena že v 30. točkah.

Vzporedno z nastankom prve samostojne hrvaške vlade se izoblikuje volilni zakon za prve volitve v Sabor. Na liberalno-meščanskem prepričanju se oblikuje predstavniško telo, ki zagovarja idejo, da se noben zakon ne more sprejeti brez predstavnikov naroda.

Ogrska in Avstrija imata v 2/2 aprila 1848 težave, saj revolucija ni zatrta. Radzetsky ima težave v Italiji, saj Milano ne pade. Težava je v tem, da nima dovolj vojske in je tudi ne more dobiti, saj je ta razporejena po celotnem ozemlju monarhije. Pomembno je predvsem vprašanje enot na Ogrskem, ki jih brez privolitve Madžarov ne morejo poslati v Italijo.

Močno je tudi češko gibanje, ki v Pragi prihaja naprej s svojimi zahtevami. V Pragi pride do zasedanja slovanskega kongresa, kjer je predstavljen češki koncept rešitve Habsburške monarhije. Čehi predlagajo avstro-slavizem, koncept, ki izvira iz ocene stanja v monarhiji. Slovani predstavljajo velik faktor v monarhiji, vendar so ti v nižjem položaju – slabše so razviti v političnem, kulturnem in ekonomskem smislu od vladajočih narodov, Nemcev in Madžarov. Da bi se hitreje razvili jim je potrebna le okvirna država, ki jih ščiti pred interesi Madžarov in Nemcev. Skupna država in norme bi delovale v funkciji zaščite, hkrati pa se pojavi tudi zahteva, da bi se znotraj monarhije preoblikovale v federacijo enakopravnih držav. Federativne enote s širšo avtonomijo bi imele skupne zadeve, ki bi se reševale v skupnem parlamentu. To bi bila zunanja politika, zunanja trgovina in vojska. Delitev ne bi bila na podlagi starih zgodovinskih pokrajin, ampak na podlagi etničnega principa. Široka avtonomija bi

posameznim enotam omogočala različne vrste sodelovanja, kar bi Slovanskim narodom omogočilo, da razvijajo medsebojne odnose in sodelovanja brez potrebe po dovoljenju dunajskega centra.

Madžari so stisnjeni, Avstrija pa ima težave s Čehi in Italijani. Konec aprila pride do prvih poskusov dogovarjanja, povezovanje Avstrijcev in Madžarov pa spreminja avstrijsko politiko do Hrvatov. Dunajski dvor izkorišča hrvaške zahteve za zastraševanje Madžarov, vendar je avstrijska podpora le pasivna. Jelačić je po prihodu v Zagreb natančno obveščal Dunaj o svojih potezah, vendar Dunaj ni reagiral. S tem si je dvor pustil odprte roke za dogovore z Madžari. Do dogovora pride ob majski revoluciji na Dunaju. Sredi Maja je Dunaj pod pritiskom liberalne stranke, ki zahteva preklic ustave, češ da je še vedno odprto vprašanje splošne volilne pravice, prav tako pa jih moti, da ustava ne govori o ogrskem delu monarhije. Ker Dunaj ni bil več varen, se je dvor preselil v Innsbruck. 31.5.1848 pa iz Innsbrucka pošljejo pismo v Zagreb Jelačiću. V pismu zahtevajo, da Hrvati ukinejo Sabor (volitve so bile že izpeljane) ter da se Jelačić v 24 urah pojavi osebno na dvoru v Innsbrucku. Vsebina pisma jasno pokaže, da so bili dvorni krogi pripravljene popustiti Madžarom, ki so zahtevali da se hrvaško nacionalno gibanje zaustavi.

Jelačić je hotel iti v Innsbruck, vendar so mu to prepovedali liberalno orientirani narodnjaki in bansko viječe. Ti so zahtevali, da situacijo pretehtajo v Saboru in ko bo ta zavzel stališče glede državno-pravnega položaja Hrvaške, bo šel Jelačić v Innsbruck. S tem so zavestno kršili cesarjev odlok.

Sabor je bil združitev starih in novih rešitev, saj je bilo to obdobje prehoda. Sabor je omogočal vstop predstavnikov meščanstva, nastal pa je tudi volilni zakon. Prehod pa se kaže tudi v tem, da so poleg novo izvoljenih članov Sabora lahko prišli tudi tisti, ki so imeli status posebej poklicanih ljudi. Ti so imeli enake pravice in položaj, ki jim je omogočal avtomatičen vstop v sabor. Prehod se vidi tudi v določanju volilne pravice. Ta je bila omejena z davčnim in izobraženskim cenzusom. Tretjo skupino volivcev pa so predstavljali najštevilčnejši kmeti, ki so volili le starešine v vasi, ne pa ljudi, ki jih bodo zastopali v saboru. Starešine so nato volili elektorje, ki so izbirali predstavnike v Saboru.

Prvič so v Saboru prisotni tudi predstavniki Srbov, in sicer patriarh Rajačić, ki je instaliral Jelačića, ter predstavniki regimentov (teritorialnih formacij v Vojni krajini). Glavno vprašanje 5.6. je vprašanje državno-pravnih odnosov do Avstrije in Ogrske. Sabor se odloči zavzeti za predlog avstro-slavizma oz. monarhije kot federacije, v kateri pa se federativne enote formulirajo na podlagi jezikovnega oz. nacionalnega principa, vse enote pa so si enakopravne. Obstajal bi tudi skupni parlament, ki bi se ukvarjal s težavami vojske, financ ter zunanje trgovine in zunanjih političnih odnosov. Hrvaška bi bila ena teritorialna enota, sestavljena iz Vojvodine Srbske in Zedinjene Slovenije, ki nastajata na podlagi hrvaškega državnega prava in naravnega prava. Državno pravo je bilo v 19. st. močan element v povezavi z nacionalnimi zahtevami. Slovenci in Srbi državnega prava niso imeli, Hrvati pa. Jezikovna bližina je omogočala, da bi se izoblikovala skupnost na temelju hrvaškega prava. Srbi so se sicer opirali na cerkveno in kulturno avtonomijo, vendar ta ni teritorialna. Da bi dosegli, da bi se cerkveno-kulturna avtonomija izoblikovala v teritorialno, so potrebovali hrvaško državno pravo.

V odnosu do Ogrske Sabor sklene, da zahteva od Ogrske, da ji ta prizna avtonomijo v okviru monarhije ter da potrdijo koncept federalizacije v obliki avstro-slavizma.

Dogodki v Saboru so dvor prisilili, da je popustil zahtevam ogrske vlade, da je Jelačić odstopil kot ban. Edino, na kar so Madžari pristali, je bilo to, da se odločitev ne objavlja javno. 10.6.1848 se krona Madžari dogovorijo, 12.6. pa se Jelačić odpravi v Innsbruck. Windischgretz isti dan obračuna s kongresom v Pragi, komandant petrovaraždinskega garnizona pa s srbskim gibanjem z bombardiranjem Sremskih Karlovcev.

V Innsbrucku Jelačiću povejo, da je Sabor nezakonit in da njegove odločitve ne veljajo. Zasebno Jelačić dobi zagotovilo, ne glede na javne objave, da dvor podpira hrvaško nacionalno gibanje. Dogovorijo se, da bodo Hrvati in Madžari začeli dogovore pod nadzorom nadvojvode Ivana.

Kljub dogovoru, da informacij ne bodo dajali v javnost, je Jelačić izvedel, da bo odstranjen kot ban med potjo proti Zagrebu. Čeprav je brez službenega položaja, se še vedno od njega pričakuje, da bo posredoval proti Madžarom. Ob govoricah, da je Jelačić aretiran pride 21.6. do izredne seje Sabora, ki dvoru postavi ultimatum naj Jelačića izpustijo ali pa bodo Hrvati izvedli vojaški upor, medtem pa izvršna oblast prevzame poseben odbor z diktatorskimi pooblastili. Iz Madžarskih političnih krogov se namerno razširi govorica, da so Hrvati na tej seji odpovedali tudi pripadnost Habsburški monarhiji oz. detronizacijo Habsburžanov.

Ko se Jelačić vrne postanejo odločitve te seje brezpredmetne in kljub temu, da je razglašen za nezakonitega, Sabor nadaljuje z delom. Glavno je vprašanje kmečkih odnosov, zato Sabor izda zakon s katerim zemlja, ki je zapisana v urbarju, postane lastnina kmeta, ki tudi nima več obveze dajatev in tlake. Kmet dobi manjše regalne pravice, nadomestilo za izgubo fevdalne zemlje pa fevdalcem izplača država. Ukinjena je tudi cerkvena desetina. Poslanci pa se niso dotaknili vprašanja zemlje, ki je bila v skupni lasti, in nepopisanih površin.

Sabor izda tudi deklaracijo mednarodni javnosti: Manifest Naroda Hrvatsko-Slavonskega. Namen je bil obvestiti evropsko javnost o sporu Hrvaške z Ogrsko in predvidenimi rešitvami Hrvaške za rešitev teh sporov. Deklaracija ni imela učinka. Tudi dogovori med Madžari in Hrvati niso bili uspešni. Stališča so bila tako različna, da je bilo že prej jasno, da rezultatov ne bo in da bo odločitev vojaška.

Hrvaška se že avgusta pripravlja na vojno, vendar ugotovi, da ima premalo vojske in opreme – manjka ji tako konjenica kot tudi topništvo. Jelačić zaprosi za finančno pomoč Dunaj, vendar pomoči ni, čeprav so imeli sami težave z madžarsko revolucijo. 25. 7. je italijanska revolucija zlomljena in pride do pomiritve Lombardije. Dunaj se zato obrne na madžarsko revolucijo, pri tem pa računa na hrvaško pomoč. Iz Dunaja prihajajo na Hrvaško zahteve po čim prejšnjem začetku vojne, vendar to tedaj še vedno ni bilo rešeno vprašanje položaja Jelačića, ki je bil kot ban odstavljen. 11.9. je Jelačić prečkal Dravo s slabo vojsko, ki je bila delno okrepljena z velikim številom prostovoljcev, za katere pa ni bilo opreme in hrane. Jelačić je upal, da mu bodo nasproti prišle cesarske čete, ki so dobile ukaz naj Jelačiću ne nasprotujejo. Pridružili pa so se le posamezni odredi, ki so bili že na madžarski strani. Ko je Jelačić prešel mejo je zamenjal hrvaško trobojnico s cesarsko zastavo zato da bi pritegnil cesarske čete. Ker pa ni bilo zveze med posameznimi deli vojske, se je velik del (okoli 8000 mož) izgubilo. Ker ni bilo hrane, so napadali civiliste.

Jelačić je prišel do Međimurja in ga priključil Hrvaški. Prišli so do predmestja Budimpešte, ko je prišlo do prvega vojaškega obračuna. Madžarska taktika je bila, pustiti jih priti čim dlje in tako prestavljati spor. Po prvem obračunu ni bilo rešitve. Jelačić je uvidel, da so Madžari premočni v konjenici. Tri-dnevno premirje je izkoristil, da se je pomaknil proti Donavi, ko pa mu to uspe, pride na Dunaju do revolucije, ki jo

podpirajo Madžari (zagovarjajo Velikonemško idejo – personalno unijo). Jelačić se mora odločiti ali poraziti Madžare ali pomagati na Dunaju. Ker se zaveda, da revolucija ogroža obstoj monarhije, se odpravi na Dunaj kot novo imenovani polnomočni komisar na Madžarskem (ker je bila vlada na Madžarskem razpuščena, je bil vlada v bistvu Jelačić) in vrhovni vojaški poveljnik na Madžarskem.

Jelačić pomaga v predmestju Dunaja, vendar je bil glavni zmagovalec Windischgretz, ki je bil imenovan za vrhovnega poveljnika celotne vojske. Dogodek pa omogoči, da se končno izvrši načrtovana zamenjava na prestolu. Nov vladar ni dolžan delovati po dogovorih prejšnjega. Opira se na vojaško-birokratski vrh, ki pa z zlomom revolucije v Italiji pride do velikega ugleda. Začne se kult avstrijske vojske, ki je sicer zastarela, ampak se v 50. letih 19. st. dvigne in postane eden od stebrov monarhije.

Po padcu Dunaja se vojska odpravi nazaj proti Pešti. Medtem ko se Jelačić ukvarja z madžarsko revolucijo, se na Hrvaškem oblikuje opozicija. Ustanovljeno je Društvo slovanske lipe na slovanskem jugu (DSLJSJ), ki zbira izrazito liberalne elemente Narodne stranke in skuša uvesti spremembo v političnem življenju. Ko uvidijo, da se rešitve revolucije ne bodo obdržale, se rodi ideja, da bi Hrvati skušali priti v avstrijski parlament. Pride do prekinitve odnosov z Madžarsko, hkrati pa skušajo izvesti volitve za Kromerški parlament. Ideja o volitvah in vstopu Hrvatov v parlament je v skladu z idejami avstro-slavizma, ampak nima realnih možnosti za uspeh.

Poleti 1849 pride do razpustitve Kormerškega parlamenta in vrnitve v stanje pred revolucijo. Eden od prvakov Narodne stranke skuša priti v stik z Madžari, ki se borijo za obstanek revolucije in so ogroženi. Hrvati hočejo začeti sodelovati z Madžari, saj se bojijo obnove absolutizma in centralizma, pod pogojem, da Madžari podprejo hrvaške zahteve. Tega ne storijo.

28.7.1849 je sprejet pomemben zakon o narodnostih, s katerim se prizna enakopravnost vseh jezikov.

Stanje uprave med 1848-1849

Bansko viječe želi modernizirati družbo in odpraviti fevdalizem, pri tem pa ima 3 težave:

1. kaotično stanje poleti 1848
2. vojno stanje septembra 1848
3. dejstvo, da mora odločati o problemih hrvaškega prostora, ki pa je izrazito heterogen. Deli se na Slavonijo, Hrvaško Primorje, Reko in Međimurje.

Bansko viječe je vlada, ostala uprava, ki naj bi predstavljala oporo Banskemu viječu pa je ostala kakršna je bila, in sicer fevdalna. Nezmožnost Banskega viječa da izvede reforme izvira iz dejstva, da cesar 7. 3. uvedel ustavo, ki predvideva, da se Hrvaška v vseh smislih izenači z ostalimi deželami Habsburške monarhije. Predvsem DSLJSJ se pritožuje nad novo ustavo, vendar tudi Narodna stranka ne odstopa od federalizacije. Moti jih predvsem dejstvo, da oktobrska ustava predvideva monarhijo kot federacijo, ampak s federativnimi enotami, ki ne nastajajo na nacionalni podlagi in imajo ozko avtonomijo. Oktroi ne predvideva hrvaške enote, in tudi ne njenega povezovanja z Zedinjeno Slovenijo in Vojvodino Srbsko.

Liberalci zahtevajo odpravo oktroia, hkrati pa skušajo oktroi modificirati, da bi se na noter obdržala hrvaška avtonomija. Poskusi so zaman.

Jelačiću ne preostane drugega, kot da tudi na Hrvaškem uvede oktroi. Bansko viječe mu nasprotuje, vendar se ne zaveda nevarnosti, da bi Habsburška monarhija lahko uvedla vojaško upravo.

S tem se začne začetek demontaže Jelačićevega kulta ob razočaranju prebivalcev. Pripisujejo mu lahkomišelnost (da bi moral pred intervencijo zagotoviti od cesarja hrvaško avtonomijo), popustljivost (da rešitve oktroirane ustave niso primerne za razmere na Hrvaškem), zamerijo mu menjavo zastave, itd. Jelačić skuša rešiti kar se da, vendar že leta 1849 v dunajskih krogih dobiva nezaupanje. Bach predlaga, da bi Jelačići dali pomočnika, v bistvu pa ga želi nadzorovati in mu jemati oblast.

V monarhiji se že od poletja 1849 pripravlja nova uprava, ki bo edinstvena v vseh enotah in bo delovala po diktatu iz Dunaja. Do razpusta prve samostojne hrvaške vlade pride v 2/2 junija 1850, na čelo uprave pa pride Banska vlada. Kljub temu, da je na čelu še vedno ban, to ni več telo s široko avtonomijo. Za posamezna okrožja se obdrži star izraz »županija«.

29.11.2005

Pride do formiranja banske ustave, ki je vrhovni organ uprave in kot tak izenačen z ostalimi deželnimi upravami v Habsburški monarhiji.

Z objavo oktobrske ustave se začne obdobje neoabsolutizma, ki se pogosto označuje tudi kot Bachov absolutizem, kar pa ni pravilno. Bach namreč ni bil avtor absolutizma, ampak je bil liberalec. V državni službi je bil najprej pravosodni minister, potem pa notranji minister. Ker je bila to pomembna funkcija v državi, je kot pomembna figura postal simbol tega absolutizma. On absolutizem vodi, ni pa ga ustvaril – Bach piše patente in ukaze kot minister. Z njegovim vodenjem se prvič pojavijo moderna ministrstva. Bach je bil kot notranji minister izvrševalec cesarjevih ukazov. Technicus terminus je zato neoabsolutizem.

Absolutizem se dogaja v družbi, v kateri pa ni ?????? Gre za mestni absolutizem, ki bi ga morale urejati vlade podrejene parlamentu, kjer pa sodeluje meščanstvo. V Habsburški monarhiji se ustvarjajo temelji za meščansko družbo, vendar ta v 50. letih ne sodeluje pri formiranju institucij, ki urejajo delovanje družbe, se pa na njih meščanska družba oblikuje. Prej je bil absolutizem značilen za fevdalno družbo.

Neoabsolutizem je značilen tudi za Francijo po letu 1848 oz. po porazu pariške revolucije – absolutizem Napoleona III. Razlika je bila v tem, da je bil v Franciji absolutizem podrejen plebiscitu, čeprav to ne pomeni zakonodajne oblasti v rokah ljudstva – ta absolutizem je bil prikriti absolutizem.

Vzroki za oblikovanje neoabsolutizma:

- Avstrijsko-nemško meščanstvo opusti težnjo po ustvarjanju ustave ter sodelovanju meščanstva v političnem življenju monarhije. V zameno za to zahteva:
 - o Enotnost monarhije → ta se lahko obdrži le z močno absolutistično oblastjo. Pri tem gre za najmočnejše sloje monarhije, ki bi jim taka ureditev omogočala nemoteno delovanje na podlagi kapitalizma, hkrati s tem pa širitev po največjem možnem teritoriju. Če bi prišlo do federalistične ureditve, se kapitalizem ne bi mogel širiti enako. V obdobju razvoja kapitalizma namreč vsaka meščanska družba potrebuje pomoč države – ekonomska politika tako poteka na podlagi minimalnega vmešavanja države.
 - o Modernizacijske reforme Dunaja → reforme so v interesu meščanstva, ker je njihov cilj razgradnja fevdalnih institucij in oblikovanje meščanstva.

- Krščanska cerkev podpira neoabsolutizem iz več razlogov:
 - o Do leta 1849 je v monarhiji na oblasti jožefinizem, ki pomeni strogo kontrolo in nadzor države nad cerkvijo. Politika je regalistična, kar pomeni, da omejuje cerkev. Ko pa leta 1849 cerkev uvidi, da se pripravlja odkrit absolutizem, pride v dilemo ali naj ga podpre ali ne. Pride do pakta med krono in avstrijskim episkopatom, in vlada pristane v zamenjavo reform Jožefa II. Katoliški cerkvi da oblast nad ??? v smislu konkordata med Avstrijo in Svetim sedežem. Katoliška cerkev postane državna religija, Franc Jožef pa dobi status branitelja katolicizma. Osnovno šolstvo je prepuščeno cerkvi, ki ima velik vpliv predvsem na gimnazije in vseučilišča oz. nad celotno intelektualno produkcijo v monarhiji.
 - o Od francoske revolucije se cerkev srečuje z družbo, ki ji nasprotuje, saj družba temelji na liberalizmu, pri čemer pa je vera stvar posameznika. Tudi cerkev je tako zgrožena nad revolucijo, ki nastane na podlagi idej proti katerim se bori že od francoske revolucije dalje.
- Vojska ima po porazu revolucije pomembno vlogo v družbi. Veliko delov monarhije ima vojaško oblast že pred revolucijo. Kot institucija je vojska hierarhično oblikovana in se zato najbolje oblikuje v režimih, ki temeljijo na absolutni oblasti (enako cerkev).
- Moderna birokracija → je eden od stebrov režima. Z možnostjo dobre plače predstavlja skupino ljudi, ki imajo moč ter s tem nadomeščajo prejšnjo fevdalno moč, ki je imela prej oblast v imenu krone na določenem področju. Enako, kot je bilo prej vezano plemstvo na krono z oblastjo, je sedaj birokracija, ki se opira na državljanke. Službe namreč dobijo meščani, ki prej niso imeli možnosti dobiti takih služb – v imenu države, dobro plačane. Vsak meščan, ki je bil izobražen je namreč dobil državno zaposlitev

Notranje-politični razlogi za oblikovanje neoabsolutizma so torej, da če se Habsburška monarhija ne zedini, bo prej ali slej razpadla. Da pa bi obstala, mora obstajati neka močna roka, ki bo družbo modernizirala.

Zunanje-politični motivi so enaki še od 1/2 19. st. – interes Habsburške monarhije, da se potrdi kot evropska velesila. Cilj monarhije na eni strani je, da združi Nemčijo na svojih temeljih, ne na temeljih Prusije, ter na drugi strani, da se obdrži svoj vpliv na Apeninski polotok, ki ga ima od Svete Alianse dalje v Benečiji in Lombardiji. Ob tem hoče imeti tudi velik vpliv na Papeško državo. Dejstvo, da Franc Jožef postane apostolsko veličanstvo (kot tak lahko imenuje škofo), pomeni, da se Habsburška monarhija potrdi kot katoliška sila, na katero se Cerkev lahko opre.

Pomemben dejavnik, za uresničitev ciljev, je ukinitve fevdalizma, kar pa se kaže kot vedno bolj mogoče. Na vseh področjih javnega življenja pride do modernizacijskih reform:

- ❖ Moderna učinkovita uprava – povsod enaka, potrebna za delovanje vseh dežel
- ❖ Reforma pravosodja – avstrijski del ima sicer že večinoma oblikovano moderno sodstvo, sedaj pa pride do oblikovanja modernih sodišč na območju celotne monarhije. Moderna sodišča so pomembna za dobro delovanje države, predvsem v meščanski družbi.

Na Hrvaškem pred letom 1848 obstaja sistem, v katerem sta uprava in sodstvo še povezana, profesionalnih sodnikov ni, sodniki pa rešujejo vprašanja z različnih področij sodstva. Potrebno je bilo oblikovati sodstvo od najnižjih (nivo občin) do

najvišjih (bansko sodišče) ravni. Vrhovno sodišče za celotno monarhijo je bilo na Dunaju.

Sodstvo se prav tako loči od uprave. Pri tem izhaja iz funkcije državnih odvetnikov, ki delujejo v imenu države, kar kaže na avtonomijo sodstva. Obstaja pa tudi odvetništvo, ki se formira kot poseben poklic, ki sodeluje v sodnem sistemu. Do 50. let je bil odvetnik namreč svetovalec in v razpravi ni sodeloval. Sodnik nato odloča o sodbi.

Uvedeni so bili tudi moderni zakoni. Najpomembnejša sta bila kazenski in mestni zakonik, slednji se je ukvarjal s civilnim pravom. Odvetnik je bil lahko kdor koli, ki je poznal moderne zakone in je to dokazal preden je dobil licenco za zastopanje strank – opraviti je moral pravosodni izpit, ki je bil na novo uveden.

Pride tudi do reforme pravnega postopka. Pred tem je bil v rabi t.i. inkvizicijski postopek, ki je pomenil, da je bilo treba obtoženca prisiliti, da je priznal resnico, za to pa so bila dovoljena vsa sredstva. Sodnik je imel nalogo, da odkrije resnico in zato je bil on tožnik in razsodnik v eni osebi. Obtoženec večinoma sploh ni vedel česa je bil obtožen, saj bi si lahko oblikoval obrambo, če bi mu to povedali, in sodnik ne bi nikoli prišel do resnice.

Obravnave so sedaj postale javne (le na začetku, potem je prišlo do korekture tega zakona), obtoženec pa je bil prisoten le na končni obravnavi. Sodnik je poslušal argumente obeh strani in prinesel na podlagi teh odločitev. Sodnik je imel le nalogo soditi.

Težave so bile predvsem z realizacijo zakonov, saj jih je bilo težko uvesti na vseh področjih enako in po celotni monarhiji. Težava je bila predvsem pri oblikovanju uprave v občinah, manjših mestih ipd., saj ta mesta sploh niso imela zgradb, kjer bi sodišča in uprava delovali, prav tako pa tudi ni bilo dovolj izobraženih ljudi za opravljanje teh služb. Problem je predstavljala tudi komunikacija uprave, saj je pošta lahko potovala več tednov. Iz teh razlogov se reforme v praksi ne izvedejo v najboljši možni meri.

Dunaj je imel težave tudi pri odpravi fevdalnih struktur glede zemljišč. Edini popisi zemlje, ki so obstajali, so bili urbarji, ki pa so bili daleč od katastrov ali zemljiških knjig. To je pomenilo, da je bilo potrebno zemljo izmeriti in določiti njenega lastnika, ob tem pa tudi urbarji niso bili natančni, saj je bil njihov namen le določanje davka. Kmetje so si od nastanka urbarja zemljo širili na račun vinogradov, ki niso bili popisani v urbarju. Še več težav je bilo s skupno zemljo, ki sta jo uporabljala tako kmet, kot tudi fevdalec: pašniki in gozdovi.

Te težave je urejalo ministrstvo za notranje zadeve ter notranja uprava po posameznih deželah. Leta 1853 je bil izdan patent, s katerim je kmet postal lastnik zemlje, za katero je prej plačeval dajatve, desetino, tlako. Zemlja je bila knjižena nanj, kot na lastnika. Šele leta 1857 pa se je rešilo tudi vprašanje delitve skupnih zemljišč.

Pride do oblikovanja moderne policije in žandarmerij. Policija je imela nalogo ohranjati red in mir, žandarji pa ??? notranje ???. V državi, ki temelji na absolutistični oblasti je pomembno, da imaš dobro urejeno delovanje policije, s katero lahko kontroliraš ljudi. Uvedena je bila tudi kazen za žaljenje veličanstva in tako je policija imela kontrolo tudi nad političnimi delikti, pri tem pa so imeli cel sistem ovaduhov, ki so bili infiltrirani v različne segmente življenja in so opazovali tudi drug drugega. Delo ovaduha je prineslo seveda tudi možnost dodatnega zaslužka.

Obdobje tranzicije pripelje do poslabšanja pogojev življenja za vse sloje, razen meščanstva, in stanje je še slabše kot pred revolucijo 1848. K temu pripomore tudi nov davčni sistem direktnih in indirektnih davkov, saj je bila država brez denarja. Zato so se davki stalno višali, ali pa so bili uvedeni novi davki. Moderni davčni sistem je prinesel večjo obdavčitev zato, ker je bil celoten sistem oblikovan glede na najrazvitejše dele monarhije. Nerazviti deli so zato še naprej propadali. Sistem je bil v celoti usmerjen v cilj pridobivanja sredstev za vojsko in reforme same.

Reforma šolstva zavzame predvsem tiste dele monarhije, ki sodelujejo pri modernizaciji, osredotočijo pa se predvsem na modernizacijo srednjega šolstva. Število klasičnih gimnazij in realk se manjša, težišče šolanja pa se pomika proti strokovnim srednjim šolam, ki omogočajo določeno izobrazbo.

Do odpora proti neoabsolutizmu ne pride, ker so bili veliki deli monarhije v vojnem stanju, kjer je bil nadzor dober, in ker so revolucionarne sile splahnele in se je sistem utrdil. Kar je sistem zlomilo je bila velika finančna kriza. Še od Napoleonovih reform so bile državne finance v krizi, zlom pa se čuti že leta 1857. Težava pa ne izvira le iz dejstva, da se uvajajo reforme, ampak tudi ker ni kontrole nad porabo državnega denarja, saj so se sredstva dodeljevala glede na posamezne interese.

Poleg finančne krize k propadu monarhije pripomore tudi poraz na italijanskem bojišču junija 1859. s tem nastane kraljevina Piemont, katere ambicija je združitev Italije s podporo Francije. V vojni habsburška vojska doživi katastrofalen poraz, kar pripelje do še težje finančne obdolžitve ljudi. S tem se poveča pasiven odpor proti oblasti, položaj vladarja pa se dodatno poslabša, saj izguba Lombardije pomeni hud udarec in destabilizacijo. S porazom pa tudi vojska izgubi veljavo.

Do največjega odpora pride na Ogrskem leta 1859, ko so Madžari vse bolj prepričani, da se na dolgi rok ne da absolutistično vladati. Nadzor nad prebivalstvom se zmanjša, ponovno pride do razmaha madžarskega in hrvaškega nacionalizma. Pojavijo se tudi narodna oblačila po katerih se prepoznavajo nosilci odpora iz leta 1848.

Germanizacije ni, čeprav bi moralo imeti enotno cesarstvo enoten jezik. V upravi je sicer uveden nemški jezik, vendar ta določitev ni bila oznanjena javno. Pojavi se ideja oblikovanja modernega naroda, v političnem smislu enakega. Pri tem pride do spodbude uporabe nemščine v javnem življenju, kljub temu pa se v upravi ohrani uporaba narodnih jezikov, saj je bilo to zagotovljeno s silvestrskim patentom in oktroirano ustavo. Nemščina pa je pomembna še vedno za komunikacijo v notranji upravi. Leta 1856 se nemščina uveljavi kot jezik notranje komunikacije med upravo, leta 1859 pa se tudi to zlomi in Franc Jožef občuti, da je potrebno popustiti in ljudem nekaj obljubiti. Boji se predvsem novih nacionalističnih teženj v nestabilni monarhiji, predvsem madžarskih nacionalistov, ki bi se lahko povezali s hrvaškimi.

Zato pride do številnih manifestacij dobrih odnosov med Madžari in Hrvati, npr. ker je bila na Hrvaškem lakota, so jim Madžari pomagali in so zbirali prispevke. Ugotovili so, da če neoabsolutizem propada, imajo skupaj več moči.

Franc Jožef 15. 7. 1859 izda t.i. **luksemburški manifest**, in njegova izjava kaže, da bo absolutizma kmalu konec. Tako mnenje izzove dejstvo, da se Franc Jožef počuti dolžnega opravičiti se ljudstvu za vojaški neuspeh, zato ker je on k temu sam pripomogel. Prusija mu je namreč ponudila pomoč, vendar z zahtevo, da bi vojski

poveljeval pruski princ naslednik, kar pa je Franc Jožef zavrnil in osebno prevzel poveljstvo v vojni. Vojno pa je slabo vodil, veliko je bilo izgubljenih bitk in mrtvih.

Cenzura se veča, kljub temu pa se kot odziv v časopisju pojavljajo kritični članki.

Franc Jožef ob izdaji luksemburškega manifesta hkrati izjavi tudi, da bo v duhu izboljšanja življenjskih pogojev uvedel nove reforme v upravi. Izdan je razglas o pozivu k razširjenju cesarskega sveta. To telo pa v času neoabsolutizma ni imelo iste funkcije kot parlament. Cesar se je s cesarskim svetom sicer posvetoval, vendar je o končni odločitvi cesar odločal sam. sedaj pa je hotel telo preoblikovati v neko stalno telo, s točno določenim številom članov. Kljub temu, da se oblikuje neko predstavniško telo, pa Franc Jožef nima namena oblikovati ga v smislu parlamenta. Zato v poslovniku omejuje pravice telesa na eno vprašanje, in to je sanacija finančne krize. Delo tega telesa tudi ni bilo dostopno javnosti, s tem pa so bila kršena liberalna načela o javnosti dela in delovanja državnih teles.

Vendar cesarju ni uspelo. Svet je začel zasedati marca 1860. leta. Sprva se pogovarjajo o sanaciji finančne krize, vendar ker niso znali sestaviti proračuna, je obstajala možnost, da bodo morali razglasiti državni bankrot. S tem so prešli v razpravo o preoblikovanju državnega sistema. Cesarju so skušali dopovedati, da se krize ne da rešiti brez uvedbe kontrole nad porabo državnega denarja. S tem pa bi že prišlo do zahteve po delitvi oblasti, kar bi pomenilo vsaj delno uvedbo parlamentarizma, vendar ta parlamentarizem ni mogel biti centralizem.

Ob tem pride do dogovora med nemškimi liberalci in madžarskimi konservativci, ki zahtevajo preoblikovanje monarhije. Prvim ideja odgovarja, ker zagovarja centralizem v okviru države, ki jih (Nemce) podpira kot najmočnejši narod. Moti jih le to, da v tem centralizmu ne morejo sodelovati v političnem življenju, da ni konstitucionalizma, zato vidijo kompromis v avtonomiji zgodovinskih dežel in se odpovejo centralizmu. Tudi Madžari podpirajo idejo avtonomnih zgodovinskih narodov.

Pride do uvedbe parlamentarizma in decentralizacije države. Načrt nastane 20.10.1869 s t.i. **oktobrsko diplomo**. Pri tem ne gre za ustavo, ampak za okvir, ki ima 1 predstavniško telo, ki je tudi zakonodajno za celotno državo. Zgodovinske dežele se obnovijo, in vsaka od njih dobi svoj parlament, ki pa ima zelo ozko avtonomijo delovanja. Gre za delno federalizacijo države.

Na Hrvaškem vsi spodbujajo konec absolutizma, vendar politične sile, ki se vračajo, doživljajo oktobrsko diplomo kot prvi korak k oblikovanju monarhije, korak, ki bo pripeljal do popolne emancipacije vseh narodov v političnem, kulturnem in socialnem smislu.

S februarским patentom, korekcijo oktobrske diplome, se ponovno oblikujejo pokrajinski deželni zbori, tudi na Hrvaškem, kjer pa ima nalogo predvsem razpravljati o vprašanju odnosa med Hrvaško in Madžarsko. Cesar od sabora pričakuje, da bo izbral predstavnike za parlament na Dunaju. Ozka avtonomija pa ne more zadovoljiti nobene od 3 političnih grupacij na Hrvaškem:

1. **unionisti** → zagovarjajo stališče, da je za hrvaško najpomembnejše, da se ponovno poveže z Madžarsko v smislu državno-pravne enote, saj cesar lahko kadar koli prepove patent in se vrne k absolutizmu

2. **pravaštvo** → zagovarjajo stališče, da je Hrvaška v srednjem veku imela samostojno državo in da je prostovoljno prešla pod Ogrsko ter sodelovala pri vojaški obrambi monarhije. Monarhija na drugi strani svojih obljub, t.j. vzdrževanje hrvaške državnosti, ni izpolnjevala. Hrvaška se sedaj mora organizirati kot samostojna država, edina veza z Madžarsko pa bi bila personalna unija.
3. **Narodna stranka** → 1848. leta stranka kreira politični koncept, ki predvideva federalizacijo. Nočejo ne absolutizma, ne sedanje federalizacije, ki je preveč centralistična. Stranka zagovarja stališče, da bi se državno-pravni odnosi z Madžarsko obnovili, vendar pod pogoji, ki bodo Hrvaško omogočali popolno avtonomijo pod Ogrsko, kar bi bil prvi korak k federalizaciji, čeprav tega nikoli niso direktno izrazili.

Enotna vsem je zahteva po čim večji avtonomiji znotraj Habsburške monarhije. Sabor zaseda od aprila dalje, pride pa do določenega zakona o obnovi državno-ravnih odnosov z Madžarsko, ki ga potrdi tudi cesar. Zakon pravi, da je Hrvaška ponovno v državno-pravnem odnosu z Madžari, pod pogoji:

- ❖ Madžari morajo pred začetkom dogovorov priznati Hrvaški samostojnost, teritorialno celovitost ter dopuščati odprto možnost širjenja na druge teritorije
- ❖ Madžari se morajo pred začetkom dogovorov odreči skupnim razpravam o sodstvu, šolstvu, notranji upravi in cerkvi, ki bi bile izključno stvar razprave hrvaškega sabora.

S cesarjeve strani je bila Hrvaška orodje za kontrolo madžarskega nacionalizma. Sabor nato ukinejo, ker je zavrnil priznanje ureditve monarhije, določene s februarским patentom, zavrnil pa so tudi to, da bi poslali poslance na Dunaj.

13.12.2005

Politične struje na Hrvaškem

Po sprejetju februarskega patenta 1861 hrvaški sabor ponovno zaseda. Februarski patent je dopolnilo oktobrske diplome, v bistvu njen popravek, saj je edina sprememba večanje centralizma. Tudi hrvaška politična elita, ki pozdravi oktobrsko diplomu je s februarским patentom razočarana, in ga imenuje za 3. oktobrirano ustavo.

Sabor na zasedanjih razpravlja o vprašanju državno-pravnih odnosov z Madžarsko, saj to od njih pričakuje Franc Jožef, ker so bili odnosi v obdobju neoabsolutizma prekinjeni. Vprašanje se mora rešiti, če Franc Jožef želi, da bi sistem februarskega patenta deloval.

Sabor začne zasedati z velikimi pričakovanji v političnem in modernizacijskem smislu. Dejstvo, da je ustavno stanje ponovno vzpostavljeno, pomeni možnost določenih rešitev za hrvaško meščanstvo.

Pri odgovarjanju na vprašanje odnosa z Ogrsko se na Hrvaškem izoblikujejo 3 struje. O strankah ne moremo govoriti, ker tedaj na Hrvaškem še ni pravih političnih strank – vse to so t.i. novinske stranke, ki imajo stališča, vendar so brez stranskih organizacij, kot je to značilno za moderne politične stranke.

1. **Unialisti** → zagovarjajo ponovno vzpostavitev državno-pravnih odnosov med Hrvaško in Madžarsko brez predhodnih dogovorov o tem, kakšna bi ta zveza bila. Trdijo, da je leta 1848 prišlo do formalne prekinitve odnosov, ne pravne prekinitve. Prav zato pravna zveza med državama še vedno obstaja in naj bi se le

obnovila. Pripadniki uniatov, slavonsko plemstvo, zahteva, da bi do tega prišlo čim prej, saj naj bi bili njihovi interesi enaki madžarskim. Menijo tudi, da bi Madžari Hrvate zaščitili v primeru obnovitve absolutizma.

2. **Narodna liberalna stranka** → najpomembnejša pripadnika sta Franjo Rački in Josip Štrosmer. Stranka ni klerikalna, kljub temu pa jo podpira večina katolikov na Hrvaškem, saj v tem času ni bilo spora med cerkvijo in meščanstvom na Hrvaškem. Stranka zagovarja stališče, da je treba obnoviti državno-pravne odnose z Madžarsko, vendar bi pred tem Madžari morali izpolniti določene pogoje: Hrvaški morajo priznati teritorialno celovitost in integriteto ter samostojnost. Narodna stranka se namreč želi zavarovati in hoče, da bi Madžari Hrvate obravnavali kot enakopravne partnerje pri dogovorih. Zahtevajo tudi, da Madžari pristanejo pred dogovori na to, da so Hrvati glede šolstva, cerkve, notranje uprave in sodstva samostojni v odločanju.
3. **Pravaši** → Najpomembnejša predstavnika sta Starčević in Kvarternik. Pravaši zagovarjajo mnenje, da Hrvaška ne potrebuje imeti z monarhijo nobenih skupnih zadev, ampak naj Hrvaška postane samostojna. Hrvaško in monarhijo naj povezuje le skupni vladar. S tem je podana zahteva po personalni uniji.

Večino v saboru ima NLS in njen predlog je sprejet. S tem je sprejet tudi zakon, ki ga potrdi tudi cesar. Kmalu pa pride do razpustitve sabora, saj je ta pod vplivom večine na čelu z NLS zavrnil sprejetje nove ureditve monarhije, kakršno določa februarski patent. Franc Jožef je poleg ureditve državno-pravnih odnosov z Madžari pričakoval od sabora, da bo izbral tudi predstavnike za skupni parlament, Hrvati pa niso hoteli poslati svojih predstavnikov na Dunaj. NLS načelno ni bila proti skupnim zadevam z monarhijo, vendar jih je motila predvsem ozkost avtonomije, kot jo je predvideval februarski patent. Franc Jožef je zato sabor razpustil, skoraj istočasno pa je razpustil tudi madžarski deželni zbor, saj so Madžari tudi prenehali razpravljati koga bodo poslali na Dunaj in so še vedno zagovarjali koncept personalne unije.

Centralizem je med leti 1865-1867 začel popuščati, saj se leta 1865 Madžari odločijo, da bi nekatere zadeve lahko obravnavali skupno v okviru monarhije.

Pravaši so v hrvaški zgodovini pomembni predvsem zato, ker sta njihova 2 glavna predstavnika uresničila t.i. hrvaško nacionalno integracijsko ideologijo. To pomeni, da sta mobilizirala posameznike k politično-kulturnem delovanju in oblikovanju naroda. Glavna ideja pravašev je, da imajo Hrvati na podlagi zgodovinskega prava (dejstva, da so v srednjem veku imeli pravno državo) pravico do državnosti → zato Stranka Prava.

Že pred letom 1848 ima zgodovinsko pravo pomembno vlogo v političnem življenju. V boju z madžarskim plemstvom namreč hrvaško plemstvo oblikuje zgodovinsko pravo, ki temelji na določenih zgodovinskih dejstvih, ki jih lahko delimo na tista pred letom 1102 (Hrvati preidejo pod Madžare) in tista po tem letu:

- ❖ Hrvaška v zvezo z Ogrsko pride z dogovorom iz leta 1102. Ker je bil to dogovor, Hrvati niso bili osvojeni, pokorjeni, ampak so se samostojno pridružili ogrski kroni. Hrvaška je zato znotraj Ogrske vedno imela določeno avtonomijo
- ❖ Leta 1526/27 je hrvaški sabor zasedal na Cetinu in neodvisno od Ogrske izbral Ferdinanda Habsburškega za svojega vladarja. To kaže na avtonomijo Hrvaške pri izbiranju dinastije.

- ❖ 1712 hrvaški sabor sprejme pragmatično sankcijo – zakon, ki ga predlaga Karel VI., s katerim bi zagotovil nasledstvo po ženski liniji. Za to se odločijo neodvisno od ogrskega deželnega zbora, ki sankcijo sprejme šele leta 1723

Za pripadnike stranke je značilno sovraštvo do Habsburške dinastije, predvsem do kroga ljudi, ki obkrožajo cesarja, t.i. kamarila. Starčević in Kvarternik menita, da je dinastija prekršila nekaj, kar imenujeta družbeni dogovor, ki ga je Ferdinand I. 1526/27 sprejel s hrvaškim narodom. Gre za to, da so se dogovorili, da bodo Hrvati branili interese monarhije, vladar pa mora v zameno za to zaščititi hrvaško državnost, ji omogočati teritorialno celovitost in jo ekonomsko okrepiti. V 400 letih pod Habsburžani do tega ni prišlo, celo zgodilo se je ravno obratno, končalo pa z absolutizmom. Menita, da imajo pod temi pogoji Hrvati pravico premisliti o tem, ali še želijo biti podložni Habsburški dinastiji.

V tem obziru Starčević meni tudi, da so Madžari manjše zlo od dinastije, ki je nemška. Starčević favorizira Francoze, Nemce pa sovraži. Meni, da če bi monarhija postala združitelj nemškega naroda, bi se Hrvati znotraj velike države izgubili.

Starčević na celotnem južno-slovanskem območju ne vidi drugih narodov, razen Hrvatov in Bolgarov. Meni, da so vsi južno-slovanski narodi Hrvati ali pa bodo to šele postali. Postavi tezo, da so Hrvati prišli na multi-etnični prostor, vendar je bilo hrvaško pleme tako močno oz. dominantno, da je pohrvatilo vse ostale etnije in da to še naprej delajo. Prav zato, ker pohratenja drugih etnij še niso dokončali, obstajajo skupine ljudi, ki danes tega ne priznavajo. Pri tem pa ne gre za nasilno pohrivatevanje, ampak naj bi bilo to spontano. T.i. Velika Hrvaška bi zaobjemala celotno južno-slovansko območje, razen Bolgarov.

S tem Starčević razvije ekskluzivni hrvaški nacionalizem – ideja, da obstaja le 1 in to hrvaški narod. Pri tem mu pomaga tudi dejstvo, da se historiografija na tem območju šele razvija.

Na težavo pri razvoju svoje teorije Starčević naleti le pri Srbih, ki so imeli svojo dinastijo – Nemanjiće. Starčević to reši s tem, da pravi, da je država Nemanjićev obstajala, vendar je nastala kot odraz hrvaškega duha. Nemanjići so po Starčevićem mnenju hrvaška dinastija. Starčević negira vse Slovane. Kar pa se tiče pojma *sclavus* kot »suženj«, pa Starčević meni, da gre za ideologijo nasprotnikov, ki se opirajo na teorijo slovanstva. Enako stori s pojmom *servus*, ki lahko pomeni »Srb« ali »suženj«.

Za Starčevića so Slavo-Srbi vsi tisti, ki ne priznavajo njegovega nauka. Gre za ljudi brez občutka za svobodo, ki so zaradi tega pomanjkanja le polljudje. Starčević meni, da lahko le njegov nauk reši hrvaško svobodo.

Starčevićeva politika ni podlaga za praktično politiko, ki mu je popolnoma tuja, saj predvideva pripravljenost na kompromise. Starčević meni, da je edina pomembna hrvaška idejna moč, s katero Hrvati čakajo na trenutek, ko se bodo idejne sile zrušile in bo Hrvaška postala samostojna. S tem hoče okrepiti hrvaški duh do trenutka, ko bo prišla možnost osamosvojitve. Če Hrvati tega idejnega duha ne bodo ohranjali, ne bodo mogli izkoristiti trenutka in se osamosvojiti.

Kvarternik je imel v nekaterih delih drugačno mnenje od Starčevićevega. Razvije tezo o posebni misiji hrvaškega naroda, pri tem pa je temelj misija, ki jo je Hrvatom dodelil bog, in sicer da bo Hrvaška posrednik med Z in V, kot je bilo to v preteklosti. Če pa Hrvati želijo biti posrednik, morajo imeti svojo državo, sicer nasprotujejo božji volji.

Kvarternik je bil pripravljen na praktično politiko, hkrati pa je bil pripravljen tudi nasprotovati monarhiji in ko se je monarhija začela demilitarizirati, je to tudi storil.

Prav tako je bil pripravljen začasno odstopiti od svojih ciljev in je dopuščal možnost, da bi Hrvaška začasno imela nekaj skupnih zadev z monarhijo zaradi spleta okoliščin.

Liberalizem kot družbena ideologija se mora prilagoditi družbi, v kateri deluje, zato se tudi liberalizmi med seboj razlikujejo. Skupno vsem je, da se izoblikuje ideja nacije, ideja, da je družba sestavljena iz svobodnih posameznikov, katerim so dane osnovne človekove pravice, in ki v skladu z lastnim interesom del svoje svobode prenašajo na oblast, ki jih v njihovem imenu ščiti in preprečuje, da bi zaradi njihovih nasprotnih interesov, prišlo do kaosa. Za to zahteva parlamentarizem – so-oblikovanje oblasti med narodom in vladarjem, oz. vlado odgovorno parlamentu. Zahteva tudi enakost pred zakonom, vendar ne politične enakosti (=demokracija), saj tudi liberalci sebe jemljejo kot družbeno elito po ekonomski moči ali izobrazbi. Prav zato je liberalizem načeloma meščanska ideologija oz. ideologija tistih meščanov, ki se zavedajo svoje kulturne, gospodarske in ekonomske moči.

Pravaštvo na prvi pogled nima veliko skupnih točk z ideologijo Račkega. Jugoslovanstvo zastopa liberalizem, enako kot tudi Starčević, vendar za razliko od njega Rački idr. niso proti kompromisom. Liberalizem Račkega je pot po kateri bi prišlo do preobrazbe Habsburške monarhije v federacijo enakopravnih narodov. Zato izhaja Rački iz tradicije ilirizma, ki zahteva enakopravnost južno slovanskih narodov znotraj monarhije. Razlika je v tem, da ne zagovarja mnenja, da bi se na južno-slovanskem območju oblikovala 1 nacija, ampak 3 nacionalne skupine. Vendar nosilci jugoslavizma, ko gre za vprašanje imena naroda, občasno uporabijo tudi skupni pojem »jugoslovanski narod« v smislu 1 naroda.

Zmeda je odraz dejstva, da v začetku oblikovanja ideje niso vedeli, kako se bodo procesi oblikovanja narodov končali. Do stapljanja teh narodov v enega pa bi lahko prišli z oblikovanjem 1 kulture in 1 jezika, ki bi postal element te skupne kulture, vendar brez nasilja. Jugoslavizem pušča odprto možnost oblikovanja 1 narodne entitete na tem območju, pri tem pa gre za obračanje na prostor, v katerem nihče ne ve, kako se bodo procesi oblikovanja odvijali. Rački tako pri tem ne razmišlja o oblikovanju 1 skupne države, saj se zaveda, da na območju poteka proces oblikovanja narodov, ki nimajo skupne zgodovine, institucij, ureditve, itd. Težava je v tem, da je preveč stvari, ki te narode delijo in zato tako oblikovanje ni takoj mogoče. Razlike pa bi prek skupne kulture zmanjšali, kar bi bilo v interesu vseh 3 narodov. Skupna kulturna akcija bi jim omogočila, da bi se ohranili v germanski okolici. Pri tem je vprašanje skupne narodne identitete sekundarno in ni glavni cilj, saj ni nujno mogoč v prihodnosti. Glavni cilj je ustvarjanje visoke kulture, ki bi vsem 3 narodom omogočila preživetje.

NLS zagovarja tudi idejo oblikovanja skupne federalne države znotraj monarhije na podlagi hrvaškega zgodovinskega prava. Vendar ta ideja ni bila uresničljiva, ker ni obstajala v slovenskem in srbskem prostoru.

Do začetka 90. let 19. st. lahko o teh 2 ideologijah govorimo kot o izvornem jugoslavizmu. Družbena struktura pa se spreminja zato tudi v ideologijah samih prihaja do sprememb.

Sestavni del jugoslavizma je tudi liberalni katolicizem, saj med liberalizmom in krščanstvom obstajajo skupne točke, temeljna pa je ideja svobode. To omogoči, da

na Hrvaškem ne pride do spora med meščanstvom in katoliško cerkvijo, dobro sodelovanje pa traja do konca stoletja.

Pravaštvo na začetku najde moč v mladini, ki je radikalna – študentje prvi sprejmejo pravaštvo. V 70. letih se jim v veliki meri začnejo pridruževati tudi duhovništvo in meščanska inteligenca, in pravaštvo tako postane izraz nemoči in šibkosti hrvaške družbe. Jugoslovanstvo zagovarjajo višje meščanstvo in višji sloji, ki idejo sprejmejo na podlagi ideje o združitvi Cerkve. Gre za mnenje, da med krščanskimi cerkvami ni velikih doktrinarnih razlik, in da gre za eno vero z drugačnimi institucionalnimi razlikami, ki pa so sekundarnega pomena. Združitev Štrosmer razume v smislu, da bi pravoslavna cerkev sprejela papeštvo kot živo predstavništvo cerkve. Večje težave so s protestantizmom. Meni pa, da je za združitev ljudi potrebno imeti 1 cerkev, ki bi ljudi združevala, do česar naj bi sčasoma prišlo. Združitev cerkve bi omogočilo tudi zблиžanje Srbov in Hrvatov, pri čemer pa bi se Srbi integrirali v skupno nacionalno entiteto.

Do izraza pride hrvaštvo znotraj neke jugoslovanske in celotno-slovanske ideje, vendar to ni bilo mogoče zaradi sporov med Srbi in Hrvati. K temu v 70. letih dodatno pripomore tudi vprašanje Bosne po okupaciji in vprašanje, kdo bi bil nosilec suverenosti države: Srbi, ki jim je priznana neodvisnost po umiku Turkov, ali Hrvati, ki svojo državnost vidijo v zgodovinskem pravu. Težava je predvsem v tem, da če se definira kot nacionalna, je politični narod lahko le en.

Srbi se na prostoru Hrvaške oblikujejo kot narodna skupina, katere matica je zunaj Habsburške monarhije, v samostojni srbski državi.

Konec 80. let 19. st. pride do spremembe jugoslavizma, vendar ta ni tako velika kot pri pravaštvu. Jugoslavizem ne poudarja več skupnega južno-slovanskega prostora, ampak se skoncentrira na hrvaštvo.

Pravaška stranka prehaja v uniarno opozicijo. Po letu 1883 se namreč pokaže, da Madžari ne morejo računati s hrvaško grupacijo na oblasti, ki bi postopno ukinjala avtonomijo Hrvaške in državo integrirala v Veliko Madžarsko državo. Ko Madžari začnejo uvajati režim, ki se ni opiral na domače politične sile, in katerega naloga je bila ukinitve avtonomije in integracija Hrvaške, je Starčevićeva ideologija postala zanimiva tudi inteligenci in duhovništvu. Vzroki za spremembo pravaštva:

- ❖ pritisk ??? režima, ki ni dopuščal ničesar;
- ❖ v 80. letih v stranki postane aktiven Franjo Faunegović, ki je mnenja, da dokler bo stranka zagovarjala državno samostojnost, nima možnosti, da bi prišla na oblast, ker tega ne bo dopustila nobena oblast v monarhiji;
- ❖ v 80. letih raste število malih meščanov, kljub ekonomski krizi, ti pa se vežejo na stranko. Če bi stranka želela, da se ji priključijo tudi bogatejši sloji in meščanstvo, bi morala opustiti radikalizem;
- ❖ zunanja politika Habsburške monarhije, ki se v 80. letih z Nemčijo vse bolj obrača proti V, pot na V pa vodi prek Hrvaške. Vlada bo zato v interesu zunanje političnih ciljev morala rešiti vprašanje Hrvaške, saj bo v to prisiljena. Skupno točko pa bi našli, če bi stranka opustila radikalizem in zahtevala le avtonomijo znotraj monarhije. Do tega pride ???, ko je podpisana pogodba o oblikovanju enega državnega telesa v okviru Habsburške monarhije. To telo bi bilo sestavljeno iz Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Dalmacije in slovenskih dežel (če bi te pristale na to), to državno telo pa bi enakopravno z Ogrsko sodelovalo pri reševanju skupnih vprašanj v monarhiji. Oblikovala bi se 1 južno-slovanska enota, ki bi se

obračala med dualizmom in trializmom, znotraj oportunitizma pa se to vprašanje zaenkrat pusti še odprto.